

אח"ח 1234567

סוף זמן התפילה לנשים

אח"ח 1234567

החלק שבתפילה	סוף זמנו לכתחילה	סוף זמנו בשעת הדחק
על נטילת ידים	רק לפני השמו"ע ^א , ואם אינה מתפללת השמו"ע, רק לפני מה שמתפללת ^ב	דינו כלכתחילה
* אשר יצר	עד שצריכה שוב להתפנות ^ג	דינו כלכתחילה
א-לקי נשמה	רק לפני השמו"ע ^ד , ואם אינה מתפללת השמו"ע, דינו כשאר ברכות השחר ^ה	דינו כלכתחילה
ברכת התורה	רק לפני אהבה רבה/אהבת עולם (וק"ש) ^ו , ואם אינה מברכת, דינו כברכת שלא עשני גוי ^ז	דינו כלכתחילה
* ברכות השחר (אשר נתן לשכוי בינה, ומפוקח עורים עד הנותן ליעף כח)	עד סוף שעה הרביעית, ועל כל פנים עד חצות ^ח	אין למחות במי שמברכת עד השקיעה, ועל כל פנים עד שהולכת לישון בלילה ^ט
* ברכות שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, ושעשני כרצונו	עד השקיעה ^י	עד שהולכת לישון בלילה ^י
* ברכת המעביר שינה עד הגומל חסדים	דינו כשאר ברכות השחר ^י	דינו כשאר ברכות השחר, אבל אם חוטפת שינה אחרי השקיעה, לא תברך ^י

* : אין חילוק בזה בין אנשים לנשים.

המקורות הם בעמוד ע"ג.

סוף זמן התפילה לנשים

1234567

החלק שבתפילה	סוף זמנו לכתחילה	סוף זמנו בשעת הדחק
* לעולם יהא אדם (לחותמים בשם)	מחלוקת אם עד סוף שעה השלישית או הרביעית ^א	מחלוקת אם עד סוף שעה השלישית או חצות ^א
* פרשת התמיד	עד סוף שעה הרביעית ^ב	עד צאת הכוכבים ^ב
* ברוך שאמר וישתבח עם הברכות	רק לפני השמונה עשרה ^ג	דינו כלכתחילה 1234567
* ברוך שאמר וישתבח בלי הברכות	עד השקיעה ^ד	עד צאת הכוכבים ^ד
* שאר הפסוקי דזמרה	עד השקיעה ^ה	עד צאת הכוכבים ^ה
ברכות שלפני קריאת שמע אוצר החכמה	עד סוף שעה הרביעית ^ו	כשנאנסה יש מחלוקת אם זמנו עד חצות ^ו
קריאת שמע	עד השקיעה ^ז , וי"א עד סוף שעה השלישית ^ז	עד צאת הכוכבים ^ז
* אמת ויציב בלי ברכת גאל ישראל	עד השקיעה ^ח	עד צאת הכוכבים ^ח
ברכת גאל ישראל שבסוף אמת ויציב	עד סוף שעה הרביעית ^ט	כשנאנסה יש מחלוקת אם זמנו עד חצות ^ט
* שמונה עשרה	עד סוף שעה הרביעית ^י	עד חצות ^י

* : אין חילוק בזה בין אנשים לנשים.

המקורות הם בעמוד ע"ג.

סוף זמן התפילה לנשים

החלק שבתפילה	סוף זמנו לכתחילה	סוף זמנו בשעת הדחק
* שאר התפילה של שחרית	עד השקיעה ^{כא}	עד צאת הכוכבים ^{כא}
* הלל	עד השקיעה ^{כב}	דינו כלכתחילה
* מוסף <small>הַיּוֹם יִשְׁמְעֵנוּ</small>	עד מנחה גדולה, ועל כל פנים עד סוף שעה השביעית ^{כג}	עד השקיעה * ^{כג}
* אשרי של מנחה	לפני השמונה ^{כד} עשרה ^{כד}	אחרי השמו"ע יש לאומרו כקורא בתורה ^{כד}
* שמונה עשרה של מנחה	עד השקיעה ^{כה} <small>הַיּוֹם יִשְׁמְעֵנוּ</small> <small>1234567</small>	למ"ב עד 13 וחצי דקות אחרי השקיעה ^{כו} , ולחזו"א עד השקיעה ^{כז}
* תחנון של מנחה (לנוהגות לאומרו)	תחנון עם נפילת אפים (לנוהגות כן) זמנו עד צאת הכוכבים ^{כח} , וי"א עד השקיעה ^{כט} , ובלי נפילת אפים זמנו אפילו בלילה ^ל	דינו כלכתחילה
ק"ש וברכותיה של מעריב	עד עלות השחר ^{לא}	כשנאנסה זמנו עד הנץ החמה ^{לב}
* השכיבנו (ובחו"ל גם ברוך ד' לעולם)	עד עלות השחר ^{לג}	דינו כלכתחילה
שמו"ע של מעריב	עד עלות השחר ^{לד}	דינו כלכתחילה

* : אין חילוק בזה בין אנשים לנשים.

המקורות הם בעמוד ע"ג.

** : הרוצה להתפלל מוסף אחר-סוף השעה השביעית, תתפלל מנחה מקודם (ש"ע א"ח רפ"ו ד', וע"ע שם), ואם היא עומדת בחצי שעה שלפני סוף השעה השביעית, ולא תספיק להתפלל שניהם עד סוף השעה השביעית, אולי תקדים להתפלל מוסף לפני מנחה (ביאור הלכה רפ"ו ד' עד).

זמן שנכתב בשעות, הכוונה לפי שעות זמניות, והיינו שמחלקים את אורך היום (לדעת המ"א מעלות השחר עד צה"ל, ולדעת הגר"א מהנץ החמה עד השקיעה) ל 12 שעות שוות (מ"ב נ"ח ד', רל"ג ד', וע"ע כף החיים רל"ג ז') [סוף שעה שלישית היינו סוף זמן ק"ש, וסוף שעה הרביעית היינו סוף זמן תפילה].

מקורות ל"סוף זמן התפילה לנשים"

(א) משנה ברורה ד' א', נ"ב ב'. (ב) אשי ישראל ב' כ"ט, רגשי לב פרק י"ג ס"ק 8, וע"ע הליכות בת ישראל פרק א' ס"ק א'. (ג) מ"ב ד' ג', ד' א', ו'. (ד) מ"ב ו' י"ב, נ"ב ב', ט', וע"ע מ"ב ו' י"ב, נ"ב ט'. (ה) שו"ע א"ח מ"ו א', מ"ב מ"ו א'. (ו) שו"ע א"ח מ"ו ד', ח', מ"ב מ"ו י"ז, הליכות ביתה ג' ד', וע"ע מ"ב נ"ב ט', ביאור הלכה מ"ז ד' פוטרת, נ"ב א' ומ"מ. (ז) מ"ב ע"א ד', בה"ל נ"ב א' כל. (ח) מ"ב נ"ב י', וע"ע ערוך השלחן נ"ב ח'. (ט) מ"ב נ"ב י', ע"א ד', בה"ל נ"ב א' כל. (י) מ"ב נ"ב י', תפילה כהלכתה פרק ג' ס"ק כ"א. (יא) פתחי תשובה י"ד שמ"א י"ז, דולה ומשקה עמ' מ"ז. (יב) שו"ע א"ח א' ו', מ"ב א' י"ז, פ"ט ה'. (יג) שו"ע א"ח נ"ב א', מ"ב נ"ב ח'. (יד) מחנה ישראל ח"ב א' ח', תהלה לדוד נ"ב ג', וע"ע מ"ב נ"ב ח'. (טו) שו"ע א"ח נ"ח ו', אשי ישראל פרק ו' ס"ק מ"ט. (טז) מ"ב ע"א ד', בה"ל נ"ח ו' קוראה, מחנה ישראל ח"ב א' ב', מעשה איש ח"ה עמ' י', רגשי לב ה' כ', ובגדר האונס עיין שו"ע א"ח ק"ח א', ח', רגשי לב ה' כ"א, ס"ק 32, 36. (יז) שו"ע א"ח ע' א', מ"ב נ"ח כ"ז, ע' ה', אשל אברהם (מבוטשאטש) ע' א'. (יח) חובת התפילה עמ' תס"ג (בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א). (יט) שו"ע א"ח נ"ח ו', מ"ב נ"ח כ"ז, ס"ז ג', ע' ב', כ'. (כ) שו"ע א"ח פ"ט א', רגשי לב ה' י"ד, ט"ו, וע"ע שם ס"ק 21, מ"ב פ"ט ו', אשי ישראל פרק י"ג ס"ק ט"ו, כף החיים פ"ט י'. (כא) קיצור שו"ע קכ"ד י"ט. (כב) בה"ל תכ"ב ב' וקורין, אשי ישראל ל"ט ל"ד, וע"ע משנה מגילה ב' ה', שו"ע א"ח חקפ"ח א', תרנ"ב א', תרפ"ז א', מ"ב תקפ"ח א', תרנ"ב ב', תרפ"ז ה'. (כג) שו"ע א"ח דפ"ו א', בה"ל רפ"ו א' יותר, רגשי לב פרק ו' ס"ק 21. (כד) מ"ב ק"ח י"ד, שער הציון ק"ח כ"ז. (כה) שו"ע א"ח רל"ג א', מ"ב רל"ג ח', י"ד, וע"ע פסקי תשובות רל"ג ו'. ח'. (כו) מ"ב רל"ג י"ד, שער הציון רל"ג י"ט, וע"ע בה"ל רל"ג א' דהיינו. (כז) ארחות רבנו ח"ג עמ' רכ"ה, מעשה איש ח"ה עמ' י', מנהגי ותיקין י' א'. (כח) שו"ע א"ח קל"א ג', מ"ב קל"א י"ז. (כט) שערי דן בשו"ת מהגר"ח קניבסקי שליט"א, תפילה כהלכתה פרק י"ח ס"ק ס"ד. (ל) מ"ב קל"א ט"ז. (לא) שו"ע א"ח רל"ה ג', לשכנו תדרשו ח"א עמ' דע"ה (בשם הגר"ש אלישיב שליט"א). (לב) שו"ע א"ח נ"ח ה', רל"ה ד'. (לג) שו"ע א"ח רל"ה ד', מ"ב רל"ה ל"ד. (לד) מ"ב רל"ה ל"ד, וע"ע אשי ישראל פרק כ"ח ס"ק נ'.

סדר העדיפות בתפילה לנשים

1234567

נשים חייבות בתפילה, ויש מחלוקת אם יוצאות ידי חובה על ידי אמירת איזה בקשה או שצריכות להתפלל שחרית ומנחה, והעיקר הוא שצריכות להתפלל שחרית ומנחה שכן דעת רוב הפוסקים, אבל תפלת ערבית היא רשות ואינן חייבות בה (משנה ברורה ק"ו ד', וע"ע ערוך השלחן ק"ו ז', אור לציון ח"ב ז' כ"ד).

החזו"א אמר שנשים חייבות להתפלל כל התפילות, ואם יש להן ילדים אולי יש להן פטור של חולים ומשמשים, אבל נשים צדקניות מוצאות להן תמיד זמן להתפלל (גנזי שערי ציון עמ' כ"ד, וע"ע מעשה איש ח"ב עמ' צ"ו, ארחות רבנו ח"א עמ' ס"א).

הערה נחוצה צויין הקטעים בתפילה שיש להעדיף להתפלל למי שזמנה מצומצם, אבל כמובן שצריך להתפלל לפי סדר הרגיל של התפילה (כגון אם יש לה זמן להתפלל רק השמונה עשרה (אות א) וברכות השחר (אות ב), תתפלל קודם ברכות השחר ואח"כ השמו"ע).

1234567

אחרי השמו"ע אין לברך ברכות אלו: על נטילת ידים, א-לקי נשמה, ברכת מקדש את שמך ברבים, ברוך שאמר, וישתבח (עיין עמ' ע"ו).

1234567

א = ראשון בסדר העדיפות, ב = שני בסדר העדיפות, וכן הלאה בכולם.

שחרית			
כשיש עוד יותר זמן	כשיש יותר זמן	כשיש קצת זמן	
ג	ג	ג	ברכת התורה
ב	ב	ב	ברכות השחר (מנט"י עד הגומל חסדים)
יג			לעולם יהא אדם ופרשת התמיד
ו	ו		ברוך שאמר אשרי (נשמת) וישתבח
יב			שאר הפסוקי דזמרה (לפי הטבלה שבעמ' הבא)
יא			ברכות שלפני קריאת שמע
ד	ד	ד	פסוק הראשון של ק"ש וברוך שם
ט			פרשה ראשונה של קריאת שמע
י			שאר הפרשיות של קריאת שמע
ה	ה	ה	אמת ויציב עד גאל ישראל
א	א	א	שמונה עשרה
ח	ח		הלל בחנוכה
יד			הלל בשאר הימים (חוץ מחנוכה)
ז	ז		מוסף <small>אוצר החכמה</small>
טו			תחנון (לנוהגות לאומרו)
יז			אשרי ובא לציון
טז			עלינו
יח			שאר התפילה

1234567

כל האותיות שכטבלה מקורותיהם בעמוד ע"ו לפי האותיות שם.

א = ראשון בסדר העדיפות, ב = שני בסדר העדיפות, וכן הלאה בכולם.

למנהג ספרד ועדות המזרח	בשבת	ביום חול	פסוקי דזמרה סדר העדיפות בפסוקי דזמרה נכון גם לאנשים
א	א	א	ברוך שאמר אשרי (נשמת) וישתבח
ט	ו	ו	הודו לד' עד "והוא רחום"
י	ח	ח	הודו לד' מ"והוא רחום"
יא	י		למנצח מזמור לדוד
יב	יא		לדוד בשנותו
יג	יב		תפלה למשה
יד	יד		הודו לד' (הלל הגדול)
וד' מלך ח	יג		מזמור שיר ליום השבת
טו	טו		שאר הפסוקי דזמרה שמוסיפים בשבת
ו	ז	ז	יהי כבוד מ"והוא רחום"
ג	ג	ג	הללוהו הללו את ד'
ב	ב	ב	הללוהו הללו א-ל בקדשו
ד	ד	ד	שאר הללוהו
ה	ה	ה	ויברך דוד עד "לשם תפארתך"
ז	ט	ט	שאר הפסוקי דזמרה של יום חול

כשיש יותר זמן	כשיש קצת זמן	מנחה אוצר החכמה 1234567 ח"ח
ג		אשרי
א	א	שמונה עשרה
ב		תחנון (לנוהגות לאומרו)
ד		עלינו

כשיש יותר זמן	כשיש קצת זמן	מעריב
ז		ברכות שלפני קריאת שמע
ב	ב	פסוק הראשון של ק"ש וברוך שם
ה		פרשה ראשונה של קריאת שמע
ו		שאר הפרשיות של קריאת שמע
ג	ג	אמת ואמונה עד גאל ישראל
ד	ד	השכיבנו
א	א	שמונה עשרה
ח		עלינו

כל האותיות שבטבלאות מקורותיהם בעמוד ע"ו לפי האותיות שם.

מקורות ל"סדר העדיפות בתפילה לנשים"

אוצר החכמה

שחרית: (א) משנה ברורה ק"ו ד' [שם]. (ב) משנה ברורה ע' ב' [רגשי לב ה' ה', שיח תפילה י"ח א' (ד')]. (ג) שו"ע א"ח מ"ז י"ד [רגשי לב ה' א']. (ד) משנה ברורה ע' ד', פמ"ג א"א ע' א' [מ"ב ק"ו ד']. (ה) מ"ב ע' ב' [שם ק"ו ד']. (ו) מ"ב ע' ב', רגשי לב ה' ב' [רגשי לב ה' הלכות ע' א']. (ז) מ"ב ק"ו ד' [שם]. (ח) אשי ישראל מ"ח י"א, רגשי לב ה' ג' [שם], וע"ע חוט שני על פסח י"ז כ"ו. (ט) מ"ב ע' ה' [רגשי לב ה' ג']. (י) אשי ישראל פרק ד' ס"ק מ"ב [רגשי לב ה' ג']. (יא) מ"ב ע' ב' [רגשי לב ה' ג']. (יב) מ"ב ע' ב' [רגשי לב ה' ד']. (יג) ביאור הלכה מ"ז י"ד גשים, דולה ומשקה עמ' מ"ה [רגשי לב ה' ג', קובץ תשובות ח"א סי' י"ד, דולה ומשקה עמ' מ"ד]. (יד) ביאור הלכה תכ"ב ב' הלל [שם]. (טו) רגשי לב ד' י"ט [אבני ישפה ט"ז ה']. (טז) רגשי לב ד' כ"א [שם ה' ג']. (יז) רגשי לב ד' כ' [שם ה' ג']. (יח) רגשי לב ד' כ' [שם ה' ג'].

1234567

פסוקי דזמרה: משנה ברורה ע' ב' [שו"ע א"ח נ"ב א', משנה ברורה נ"ב ד', ה', כף החיים נ"ב ג', מאמר מודכי נ"ב ב', קיצור שו"ע י"ד ד', הלכות שבת בשבת ח"א ו' ל'].

אוצר החכמה

מנחה: (א) משנה ברורה ק"ו ד' [שם]. (ב) רגשי לב ד' י"ט [אבני ישפה ט"ז ה', שערי דן בשו"ת מהגר"ח קניבסקי שליט"א]. (ג) רגשי לב ד' כ' [ערוך השלחן רל"ד א']. (ד) רגשי לב ד' כ"א [שם ה' ג'].

מעריב: (א) משנה ברורה ע' ב' [משנה ברורה ק"ו ד']. (ב) משנה ברורה ע' ד', פמ"ג א"א ע' א' [משנה ברורה ק"ו ד']. (ג) משנה ברורה ע' ב' [משנה ברורה ק"ו ד']. (ד) שער הציון ע' ג' [מ"ב ק"ו ד']. (ה) מ"ב ע' ה' [רגשי לב ה' ג']. (ו) שיח תפילה י"ח א' (ה') [רגשי לב ה' ג']. (ז) מ"ב ע' ב' [רגשי לב ה' ג']. (ח) רגשי לב ד' כ"א [שם ה' ג'].

מקורות להערה נחוצה: שו"ע א"ח נ"ב א', משנה ברורה ד' א', ר' י"ב, נ"ב ב', ח', ט', מעורר ישנים כ"ו קצ"ח, תשובות והנהגות ח"ב סי' ל"ח.

המקורות בלי סוגריים הם לענין אמירת קטע זה שבתפילה, ועם סוגריים לענין סדר העדיפות.

יש לציין שיש גם דעות אחרות בסדר העדיפות.

תמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות (משנה ברורה מ"ז י').